

ULUSÖTESİ MİLLİYETÇİLİK BAĞLAMINDA AVRUPA KÜRT DİASPORASI

Doç.Dr. İlhan KAYA
Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi
ilhank@ytu.edu.tr

Ömer Uğurlu
Uluslararası Kültürel Araştırmalar Merkezi
omerugurlu@ukam.org

Özet

Diaspora konusu son yıllarda birçok teorik ve ampirik çalışmanın konusu olmuştur. Hızla küreselleşen dünyada, uluslararası göçler, ulaşım ve iletişim sistemlerindeki gelişmeler, diaspora topluluklarının avatanın ve yeni vatanın marjine yerleşmiştir. Türkiye'den Avrupa'nın çeşitli ülkelerine yaşanan göçler, Avrupa'da bir Kürt diasporasının oluşumunu sağladı. Bu çalışma, Avrupa'daki Kürt diasporasını literatürdeki teorik ve ampirik tartışmalar ışığında ele almaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde, diaspora, ulusötesi ilişkiler ve uzak mesafe milliyetçilik gibi kavramlar konusundaki teorik tartışmalar irdelenirken, ikinci bölümünde ise Avrupa Kürt diasporasının tarihi arkaplanı, sosyal ağları ve yayın organları analiz edilmektedir. Araştırma sonuçları, Avrupa Kürt diasporasının oldukça canlı ve dinamik bir topluluk olduğunu göstermektedir. Kürt diasporası, sadece diasporadaki Kürtler arasında ağlar geliştirmek ve dayanışma sağlamakla yetinmemekte, aynı zamanda anavatandaki gelişmeler, çatışmalar ve geçmiş hakkındaki hafızayı canlı tutmaktadır. Bu nedenle, oldukça politize olan Kürt diasporası, Türkiye'deki etnik çatışmalar ve siyasi mücadeleler konusunda keskin pozisyonlar almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Diaspora, Kürt, Ulusötesi Milliyetçilik, Sosyal Ağlar

TRANSNATIONALISM IN CONTEXT: THE KURDISH DIASPORA IN EUROPE

Abstract

In recent years, there has been a growing interest in the Diasporas. International migrations, the developments in the transportation and communication systems put the Diasporas at the margins of the home and host countries in the highly globalized world. The out migration of Kurdish population to European countries has resulted in the creation of Kurdish diaspora in Europe. Therefore, this study examines the Kurdish diaspora in Europe in the light of theoretical and empirical debates in the literature. In the first part of the study, theoretical debates over diaspora, transnationalism, and long distance nationalism are explored. In the second part of the study, the historical background, social networks, and media outlets are analysed. The results of the study show that Kurdish diaspora is a vibrant and dynamic community. It not only provides a social network and solidarity among the immigrants in the host country, but also keeps the memories of the past, conflicts and developments in home countries alive. As a result, Kurdish diaspora is quite political in its stand and takes strong positions about ethnic conflicts and political struggles back home.

Key Words: Diaspora, Kurds, Transnationalism, Social Networks

1. GİRİŞ

Diaspora bir etnik, dinî veya kültürel grubun çeşitli nedenlerden dolayı anavatanından koparak başka bir ülkede azınlık olmasıdır. Bu nedenle, diaspora hem bir kopuşu hem de yeni bir vatanda azınlık olmayı ifade eder. Diasporalar yapıları gereği karmaşık ve çeşitlidir. Küreselleşme ile birlikte hızla gelişen iletişim teknolojileri ve kitle hareketleri, diasporaların etki alanlarının genişlemesini ve daha geniş bir coğrafyada yayılmasını kolaylaştırmaktadır. Anavatanlarda ve ev sahibi ülkelerde tartışma ve çatışmalara girmekten çekinmeyen diasporalar, önceden diaspora deneyimi yaşayan bireylerin ve bunda başrol oynayanların oluşturduğu ağlar ile anavatanı etkisi altına alabilmektedir.

Avrupa’da yaşayan Kürt diasporasının büyük bir kısmını başta Türkiye Kürtleri olmak üzere İran, Irak ve Suriye Kürtleri oluşturmaktadır. Örneğin, Türkiye’deki Kürtlerin kültürel ve etnik kimlikleri uzun yıllar reddedildi ve yasaklandı. Ayrımcı politikalara maruz kalmanın yanında, anavatanında yaşadıkları bölgelerin sosyal ve ekonomik olarak geri kalmışlığı, Kürtleri farklı ülkelere göç etmek zorunda bıraktı. Göç eden nüfusun büyük bir kısmı Batı Avrupa ülkelerine yerleşti. Terk ettikleri coğrafyanın sosyo-politik olumsuzlukları ve orada yaşanan insan hakları ihlalleri, Avrupa’da ciddi farkındalık uyandırdı. Kürt diasporası, yaptığı lobi çalışmaları ile birçok ülkede Kürt sorununa dikkatleri çekmeyi başardı.

Kürt diasporası, her ne kadar Orta Doğu’da yaşanan etnik çatışmalardan kilometrelerce uzakta kalmış olsa da bu çatışmanın en önemli aktörlerinden biri olmuştur. Kürt diasporasının en büyük arzularından biri, hiç şüphesiz yeni dünya düzeninde Kürtlere aktör olabilecekleri bir zemin hazırlamaktır. Bu açıdan Avrupa, Kürtler için yeniden kimlik mücadelesine girdikleri bir alan olmuştur. Özellikle Kürt milliyetçiliğini yeniden canlandırmak ve anavatanında var olan savaşa dikkati çekmek amacıyla birçok sosyal ağ oluşturulmuştur. Televizyon kanalları, gazeteler, dergiler ve akademik çalışma yapan kurumlar açılarak ‘Kürt bilinci’ canlı tutulmaya çalışılmış ve ‘Kürt davasına’ destek sağlanmıştır.

2. DİASPORANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ

2.1. Diaspora Kavramı ve Temel Özellikleri

Ünlü diaspora teorisyeni Cohen (2008), diasporanın bu denli popüler olmasının nedenlerinin başında, diasporanın sahip olduğu ulusötesi sosyal ve gittikleri toplumlarda gösterdikleri kültürel reaksiyonlar olduğunu belirtmektedir (Brubaker, 2005). Diasporaların, anavatanından uzak ama bir o kadar da anavatanla ilgili; ev sahibi ülkenin kültürünün içinde ama asimilasyona mesafeli konumları, araştırmacıların ilgisini çekmektedir.

Diaspora kelimesi, kuramsal çerçevesinin genişleme aşamasında Afrikalıların, Ermeni, Yunan ve Yahudilerin anavatanından dağılmasını açıklama aracı olarak kullanılmaktaydı (Cohen, 2008). Genel diaspora literatüründe üzerinde durulan bir diğer konu da genel diaspora deneyimlerine ait kodlardır. Bu kodlar; “yurdundan uzak yuva”, “arada kalmışlık”, “iki kültür arasında”, “melezlik”, “çifte bağlar” ve daha birçoğu alanın genişlemesine ve daha da ilgi çekici hale gelmesine kaynaklık etmiştir (Brubaker, 2005). Diaspora kavramı araştırmacılar açısından bir anlamda zamanda yolculuğu ifade etmektedir. Özellikle 1980 sonrası süreçte, başta sosyoloji olmak üzere birçok disiplinin içerisinde yer alan diaspora, bu araştırmalar

sayesinde hızlı bir şekilde yayılmıştır. Hatta medyanın bile sık sık atıfta bulunduğu bir kavram haline dönüşmüştür (Brubaker, 2005). Diaspora, küreselleşme ve ulus devletler arasında bir ara yüzü görevi üstlenmektedir (Khayati, 2008). Diaspora, bulunduğu ülke (host-country) ve anavatan (motherland) arasında bir köprü vazifesi görmektedir. Aynı zamanda diaspora, diğer ulusötesi devletlere ve ağlara ait olma güdüsü taşımaktadır. Bu nedenle, varoluşlarını uzun süreli travma yaşayan pek çok etnik grup ile özdeşleştirirler (Vertovec, 1997). Clifford (1994), travma sonucu diasporada yaşayan insanların, diasporayı bir kimlik olarak benimseyebileceği ihtimalinden ulus devletlerin anlamını yitirebileceğine dikkat çekmektedir.

Diaspora ansiklopedisine göre, bu kelimenin anlamı Yunanca ‘sperio ve dia’ dan türetilmiş olup, dağılmayı ve saçılmayı ifade etmektedir (Ember ve Skoggard, 2005). Diaspora kelimesi, herhangi bir nedenden dolayı anavatanlarından kopmak zorunda kalan insanları tanımladığı için kelime Türkçeye ‘kopuntu’ olarak çevrilmiştir. Anlam genişlemesi yoluyla birçok olgunun karşılığı haline gelen bu kavram; önceleri Filistin dışında yaşayan Yahudileri, yerinden edilmiş Afrikalıları, sürgüne gönderilen Ermenileri ve ülkesinden uzakta yaşayan Çinlilerin ‘yerinden edilmişlik’ deneyimlerini ifade etmek içinde kullanılmıştı (Ember ve Skoggard, 2005). Yukarıda da belirtildiği gibi sürekli bir anlam genişlemesi geçiren diaspora, zamanla daha geniş anlamsal zenginlik kazanmıştır. Örneğin, diaspora kavramının son yıllarda “mülteciler, göçmenler, misafir işçiler, yerleşmek üzere gelen yabancılar, sığınmacılar ve etnik kültürel topluluklar” gibi çeşitli grupları kapsayan farklı anlam yelpazesinde kullanıldığı görülmektedir (Khayati, 2008). Diasporanın bu denli geniş bir anlamsal zenginliğe sahip olması, küreselleşme ile doğru orantılıdır (Cohen, 2008). Çünkü küreselleşme, sınır ötesine çağrışımında bulunan bir kavramdır ve diasporalar öz sınırlarından uzaklaşmış topluluklardır.

Günümüz dünyasında küreselleşmenin geldiği boyutlar düşünüldüğünde, dünyanın çeşitli yerlerinde yaşayanlarla farklı araç ve şekillerle iletişim kurulabilir. Bu nedenle, başta küreselleşme olmak üzere savaşlar, etnik gruplara yapılan baskılar, ekonomik hareketlilik diasporanın bu denli geniş anlam kazanmasına neden olmuştur (Khayati, 2008). Bu genişlemede bütün bu faktörler ile birlikte kitle hareketlerini kolaylaştıran teknolojik gelişmelerin rolü yadsınamaz. Global ekonomik büyümenin sınır tanımadığı ve yeni bir düzenin olduğu dünyamızda göç hareketleri çok kolay yapılır hale gelmiştir (Butler, 2001). Brubaker (2005), diasporaların popüler olmasını, uluslararası göçte yaşanan geniş çaplı büyümeye bağlamaktadır (Butler, 2001). Clifford (1994)’a göre diaspora, uzun yıllar süren göç hareketlerinin artması sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu toplulukların mağdur diaspora söyleminin ise köken olarak Yahudi diasporası ile özdeşleşmesiyle ortaya çıktığı vurgulanmaktadır (Clifford, 1994). Almanya’da baskı ve soykırımlara maruz kalan Yahudiler farklı ülkelere göç etmiş ve diasporada yaşama deneyimini ‘mağdur topluluk’ söylemi ile dile getirerek çektikleri acılara dikkat çekmiştir. Clifford (1994)’un da belirttiği gibi Yahudi diasporasında yaşanan deneyimler, sonrasında ortaya çıkan diğer diaspora toplulukları için ciddi bir örnek teşkil etmiştir.

Clifford (1994), diaspora söylemleri ve deneyimleri arasındaki kaymanın engellenemez bir durum olduğunu belirtmektedir. Bu kaymalar ise diasporanın

kavramsal olarak yanlış ifade edilmesine yol açmaktadır (Clifford, 1994). Aynı zamanda Clifford (1994), bu kavramın bazen etnisite ve milliyetçiliği karşılayan bir terim olarak kullanıldığını vurgulamaktadır (Clifford, 1994). Alinia (2004) ise bunun sebebi olarak, kavramların birlikte var olmasından kaynaklandığını ve diasporanın “etnik özellik” ve “etnik milliyetçilikle” harmanlanmasını göstermektedir (Alinia, 2004). Brah (1996), kavramsal karışıklığın önüne geçilmesi noktasında uyarılarda bulunurken aynı zamanda doğru tanımlama ve anlamlandırma için diasporaların kendine has tarihselliği ile deneysel çalışmalar yapılması gerektiğini de vurgulamaktadır (Brah, 1996). Bu nedenle, pozitivist çalışmalarda tarihsel nedensellik mutlaka vurgulanmalıdır. Özellikle diaspora gibi kitle hareketleri, doğaları gereği tarihsel bir süreç içermektedir. Diasporalar konusunda çalışan (Brah (1996); Brubaker, 2005; Clifford, 1994; Cohen, 2008) gibi araştırmacılar, bu konuda araştırma yapanlara, konuya toplumsal bir süreç ve toplumsal bir hareket olarak yaklaşmaları gerektiğini öğütlemektedir.

Safran (1991), diasporaların ortak yönlerini şu şekilde sınıflandırmaktadır: 1. İki ya da daha fazla yere dağılım 2. Ortak bir anavatan mitolojisi. 3. Göç edilen ülkeye yabancılaşma. 4. Anavatana dönme isteği, 5. Anavatanla devam eden ilişkiler. Bu sınıflandırma diaspora literatüründe genel kabul görmüş bir sınıflandırma olmakla birlikte, zaman zaman bu beş özellikten yalnızca üçünün temel özelliklere dâhil edildiği de görülmektedir.

Said (2001), sürgünü bir ruh hali olarak görmesine rağmen bunun daha çok yerinden edilme ile ilişkili olduğunu vurgular. Sürgünde yaşayan bireylerin içselleştirdiği “memleket” kavramı, onların “toprak” ve “doğum yeri” ile sürekli olarak özdeşim kurmasına neden olur (Said, 2001). Bu durum, aynı zamanda diasporayı tanımlamakta kullanılan önemli bir kavram olan “travmalara” neden olur. Sürgünde olmanın verdiği ruh hâli ve sürekli bir geri dönüş miti, aslında yaşadığı yeri yaşanmaz kılmaktadır. Yaşadığı yerde mutluluğu bulamayan birey, anavatanına geri dönüşe hazırlanmaya çalışır. Onu sürgüne iten baskılardan arınmak için politika yapmaya başlar. Bu yönüyle geri dönüş miti, politize olan diaspora gruplarını oluşturma işlevi görür. Ayrıca bu yol, sürgün kimliğinden yabancılaşmamaya karşı atılmış bir adımı da ifade eder (Alinia, 2004). Diasporik davranışları yönlendiren derin anavatan özlemi, diaspora toplulukları arasında kolektif bir geri dönüş fikrine dönüşür; Fakat dönüşü mümkün kılacak olan, göç sebebiyet vermiş şartların ortadan kalkmasıdır. İşte tam bu noktada diaspora, anavatanı yaşanır kılma adına politik davranış alanına geçmektedir.

Diasporanın temeli, anavatandan travmatik bir ayrılışa dayanmaktadır. Bu ayrılma biçimleri, diasporanın sonraki süreçte anavatan ile ilişkilerini belirleyen ana dinamiktir. Diasporanın anavatan ile ilişkilerini devam ettirme gayreti kimliğin oluşması açısından temel teşkil eder. Çünkü kimliğin oluşmasına kaynaklık eden din, dil ve fenotip gibi tamamlayıcı unsurlar anavatandan alınır (Alinia, 2004). Butler (2001), bu konuya dair sorularının cevapları, diaspora - anavatan ilişkilerini değerlendirme ve anlamlandırma açısından son derece önemlidir: Diaspora, anavatandaki olaylara ne derecede katılıyor? Diasporalar ve anavatanları arasındaki siyasi ve idari etki ne doğrultudadır? Güç ve kaynaklardaki değişiklikler anavatan ve bulunulan topraklar arasındaki ilişkileri nasıl etkiliyor (Butler, 2001). Butler (2001)’in yönlendirdiği tüm soruların cevapları diasporaların ilişkilerini ortaya koymaktadır. Genel diaspora literatürüne bakıldığında, diaspora gruplarının sahip

olduğu uluslararası bağlantılar önemli bir açıklayıcı faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.2.Ulusötesi İlişkiler

Ulusötesi ilişkiler, birden fazla devletin sınırları içinde yaşayan ve bu devletlerin normatif düzeni, hukuki ve kuramsal sistemi dâhil olmak üzere pratik uygulamaları içerisindeki ilişkilere işaret etmektedir (Khayati, 2008). Ulusötesi ilişkiler, bugünün dünyasında sınırları aşan politik, sosyal ve kültürel hareketlerin genel olarak batı toplumlarında diasporalar veya göçmen grupları tarafından yapılan uygulamaların dışı vurumu olarak yorumlanabilir (Tölölyan, 1996). Ulusötesi ilişkilerin oluşum aşaması, daha çok kitle hareketleri ile ilgili olup sınır ötesi vatandaşlık ve çok kültürlü toplum yapılarına kaynaklık etmektedir.

Ulus devletlerin sınırlarını aşan insan hareketleri, iç dayanışmaya sahip ve kendine has dinamikleri olan sosyolojik bir olguya işaret etmektedir (Tölölyan, 1996). Modern zamanlarda insanlara belli sınırlar çizmenin zorlaştığı aşikârdır. Küresel ilişkiler, toplumsal girişkenliğe zemin hazırlamakta ve sınırsız bir dünya kültürüne doğru evirilmektedir(Wahlbeck, 1999). Bu sürecin en etkili rolünü üstlenenler; uluslararası şirketler ve organizasyonlardır. Bunlar, aynı zamanda ulusötesi ilişkileri de yönlendirme kabiliyetine sahip duruma gelmiştir(Cohen, 2008).Alinia (2004)'ya göre, diaspora mekânları tam da bu konuyla ilgilidir. "Çoklu mekânın" üreticileri olan diasporalar, çokuluslu şirketler, insan kaçakçıları, uyuşturucu tacirleri, işadamları, göçmen ve mülteci hareketleri, insan hakları aktivistleri, terörist örgütler, uydu televizyonlar ve internet toplulukları küresel süreç tarafından üretilen mesafesiz dünyanın birer oyuncusudur(Alinia, 2004). Alinia (2004)'ya göre yukarıda saydığımız aktörlerin sahip olduğu ilişkiler ve aktiviteler ulus devletleri aşmaktadır. Bu konuda son yıllarda artan çalışmaların sonucu olarak yerel-milliyetçilik kavramının ötesine geçilmiş, ulusötesi milliyetçilik kavramı üretilmiştir(Vertovec, 1997). Ulusötesi, şu an disiplinler arası bir kullanım alanına sahip olmasına rağmen köken olarak uluslararası ilişkilerin ürettiği bir kavramdır. Bu kavram, sınır ötesi ilişkileri olan örgüt ve organizasyonlar için kullanılmaya başlanmıştır(Khayati, 2008).Bu kavramın kullanılmasının sebebi, birden fazla ülkede etki alanına sahip yapılanmalar için "ulusal sınırnın" ötesini vurgulama ihtiyacıdır.

Göçmen ve diaspora gruplarının ulusötesi bağlantıları, adeta çok uluslu bir şirket gibi sınırların ötesi ile sürekli bir etkileşimin içindedir(Schiller, Basch, ve Blanc, 1995). Günümüzde göçmen ve diaspora grupları yürüttüğü politikalar ile anavatan ve ev sahibi ülkeler arasında dinamik bir etkileşime kaynaklık etmektedir. Aslında bu etkileşimin kökenleri, küresel sermayenin yeniden yapılanma süreci ile bir hayli ilgilidir. Çünkü göç veren ülkelerin sosyo-ekonomik ve sosyo-politik aksamalarıyla birlikte başta post-kolonyel ülkeler olmak üzere bu süreci yaşayan ülkelerde küresel sermaye girişine, borçlanmaya ve ekonomik daralmalara yol açtı. Söz konusu ülkelerde yaşayan insanların doğal yaşam döngülerinde meydana gelen bozulma sonucu küresel metropollere önü alınamayan göç dalgaları başladı(Schiller vd. 1995). Bunun sonucunda ev sahibi ülkelere yerleşen ve buralarda kök salan göçmen grupları, aynı zamanda doğdukları ülkelerin sosyal ve politik hayatlarıyla iç içe olmaya devam ettiler. Ulus devletin ötesinde varlığını devam ettiren uyuşturucu ticareti, kaçakçılık yapan profesyonel suç örgütleri

içerisine, göçmenlerin dâhil olması kaçınılmaz olmuştur(Schiller vd. 1995). Göçmen gruplar birden fazla ülke sınırını daha kolay geçebildiği için bu tarz faaliyetlere dâhil edildiler veya oldular.

Sınır ötesi ilişkilerin devamının şüphesiz en önemli ayaklarından birisi, yeni iletişim teknolojileridir. Bu teknoloji ile ulusötesi toplulukların sağlam ve etkin sosyal ağlar kurması daha kolay hâle gelmiştir. Khayati (2008)'ye göre, diasporalar bu gelişmeler sonucunda kendi iletişim araçlarını geliştirdiler. Hatta "diasporik medya" kavramı, bu süreçte ulusdevletin sınırlarını aşmış ve alternatif bir medya oluşmasına kaynaklık etmiştir. Uydu televizyonlar ve geniş internet ağları hem anavatan ile iletişimi sağlarken hem de ev sahibi ülkelerde grupları homojenleştirici bir etkiye sahip olmaktadır(Khayati, 2008). Uluslararası ağlara sahip etno-ulusal grupların bağımsızlık mücadelelerinde önemli bir role sahip internet, ulusal kimliğin oluşumunda özellikle son yıllarda ciddi bir görev üstlenmiştir. Hatta bu ağın batılı Müslümanlar arasında etkili kullanımı sonucu "sanal ümmetin" doğuşu tanımlamaları yapılmaktadır(Khayati, 2008). Gerek iletişim ağları gerekse diasporaların doğasından kaynaklı anavatan eğilimleri, onları milliyetçilik çemberine yaklaştırmaktadır. Anavatandan fiziksel uzaklığın sanal yakınlık kurularak en aza indirildiği günümüzde, diaspora grupları uzak mesafe milliyetçiliğini sürdürmeye devam etmektedir.

2.3.Uzak Mesafe Milliyetçiliği

Milliyetçilik cinsiyet, toplumsal sınıf veya yaşı dikkate almaksızın ulusun üyeleri arasında derin bir yatay yoldaşlık olduğunu ileri sürer(Eliassi, 2010). Bir ulusun bütün üyeleri kişisel bazda birbirlerini tanıyamazlar. Pratik olarak bu imkânsızdır; fakat başından beri ulus fikrine sahip çıkan kitle medyasının ve eğitim kurumlarının yardımıyla insanlara aynı topluluktan olduğu bilinci aşılanır(Eliassi, 2010).

Anavatandan ve yakın toplumsal uyarıcı faktörlerden uzak yaşayan diaspora grupları, etnik dezenformasyona karşı koyabilmek için milliyetçiliğe büyük bir anlam yükler(Khayati, 2008). Diaspora gruplarının milliyetçi tutumları, şuana kadar yapılmış diaspora çalışmalarında kabul görmüş ortak özelliklerinden biridir. Çünkü diaspora açısından milliyetçi tutum, diaspora grubunun kendi etnik ve kültürel kimliğinin bilincinde olması demektir. Diaspora grupları bu fikirden beslenerek hayatta kalmaya çalışır. Milliyetçilik, dağınık diaspora üyeleri arasında "biz" bilincini geliştirmek ve dayanışma ruhunu yerleştirmek için önemli araçlar sunar(Khayati, 2008).

Birinci nesil göçmen Kürtlerin milliyetçilik algıları daha çok 'ulus bilincini' oluşturmaya yönelikti. Ian A. Skoggard, Carol R. Ember ve Melvin Ember (2005)'e göre özellikle 1980 sonrası Avrupa'ya gelen Kürtler, Kürt kimliğini yeniden inşa etmek gibi bir amaç edinmişlerdi. Bununla birlikte Ortadoğu'da bağımsız, otonom, demokratik ve sosyalist bir Kürt devleti kurmak ajandalarının birinci maddesiydi. Süreç göz önüne alındığında, Kuzey Irak Kürt Otonom Bölgesi, kuruluşundan bugüne Irak'ta giderek daha bağımsız bir hale gelmiştir. Birçok araştırmacıya göre Kürt Diasporası, bunda ciddi bir etkiye sahiptir.

Ev sahibi ülkenin ve anavatanın kesişim noktasında bulunan diaspora ve göçmen grupları, ulusötesi bir alana işaret etmektedir. Temel dinamikler, çifte bağlılıklar, yerleşik olunan ülkede anavatandan ve onun politik gündemi lehine politik lobilerin ve diasporik yapıların kurulması şeklinde sıralanabilir. Bu bağlamda diasporik mülteciler ve göçmenler, kendilerini sadece eski anavatanlarıyla tanımlamadıklarını, gündelik eylemlerini de ev sahibi ülke adına organize ettiklerini ilan etmek için ideolojiler ve pratikler tertip ederek uzun mesafe milliyetçileri olarak hareket ederler(Schiller vd. 1995).

Buradan hareketle, Kürt diasporasının milliyetçilik faaliyetlerine bakıldığında durumun kuramsal çerçeveden bağımsız olmadığı görülecektir. Avrupa'ya yoğun politik Kürt göçmenlerinin gelmesi, onların anavatandan yürüttüğü milliyetçilik faaliyetlerine karşı sert tedbirlerin alınmasından ve ölüm tehdidi altına girmelerinden sonra gerçekleşmiştir. Özellikle Türkiye'nin, Kürt milliyetçi hareketine yönelik tepkisi sadece silahlı güçlerle olmamıştır. Pratikte, Türkiye'nin doğusunda yaşayan Kürtlere yönelik baskı ve şiddeti beraberinde getirmiştir(Wahlbeck, 1999). Zaten bastırılmış bir milliyetçilik duygusu olan Kürtler, giderek artan baskılardan radikal milliyetçiliğe geçiş yaşamıştır. Fakat bunu bütün Kürt toplumu için söylemek yanlıştır. O dönemde devlet, üç milyondan fazla insanı yerinden etmiş ve üç binden fazla köyü boşaltmıştır(Kurban ve Yeğen, 2012).

Türkiye Kürtleri açısından bunlar yaşanırken, İran ve Irak Kürtleri için durum farksızdır. Özellikle İran devrimi sonrası daha az özgürlüğe sahip olan İran Kürtleri ve sürekli bir savaş hâlinin olduğu Irak Kürtlerinin sürgüne ve zorunlu göçe maruz kaldığı bilinen bir gerçektir(Khayati, 2008). Yerinden edilen ve Avrupa'ya göç etmek zorunda kalan birçok Kürt, diasporada artan milliyetçiliği desteklemiştir. Schiller (1995)'e göre, çifte bağlılıklar kavramı 'yerleşik olunan ülkede anavatandan ve onun politik gündemi lehine politik lobilerin ve diasporik yapıların kurulması üzerine' odaklanır fikri, Kürt diasporasında aynı şekilde tecelli etmiştir. Bu bağlamda, diasporik Kürt mülteciler ve göçmenlerin, yerleştikleri ülkelerde kendilerini sadece Kürt olarak tanımlamadıklarını, gündelik eylemlerinde de anavatanları adına organize ettikleri birçok aktivite ile uzak mesafe milliyetçileri olarak hareket ettikleri görülür.

Uzak mesafe milliyetçiliği ve yerel milliyetçilik arasında sadece fiziksel uzaklık vardır. Yapılan eylemlerin ve sahip olunan ideolojilerin temel amacı, semboller ve güçlü duygusal bağlar üzerinden toplumu, ulusu adına ölebilecek bir güç haline dönüştürebilmektir(Eliassi, 2010). Ayrıca Alinia (2004)milliyetçiliği, "sürgün edilmişlikten uzaklaşma", "Sürgünde meydana getirilen kültür, dil ve yurt kavramı, sürgüne sürükleyen yıkıcı faktörleri ortadan kaldırmaya yöneliktir" şeklinde tanımlamaktadır. Milliyetçiliğe sarılma aynı zamanda bir yere, bir halka ve bir mirasa ait olma çabası güttüğü için milliyetçilik diaspora grupları arasında çok yaygın olan bir fenomendir(Alinia, 2004).

3. AVRUPA KÜRT DİASPORASI

3.1.Tarihsel Arka Plan

Ortadoğu'nun kadim halklarından biri olan Kürtlerin coğrafyası, dört farklı ülkenin sınırları içindedir. Siyasi ve kültürel hakları gasp edilen Kürtler, çizilen

sunu sınırlarla farklı ülkelerin hâkimiyeti altında çeşitli baskı ve inkâr politikaları ile mücadele etmek zorunda kaldılar(Gunter, 1997). Kürtler, bugün 30-35 milyonluk nüfusları ile Ortadoğu'nun en büyük nüfusa sahip dördüncü halkı durumundadır(Hassanpour ve Mojab, 2005). Kürtler, kurulan ulus devletlerin uluslaştırma politikalarına maruz bırakılmış ve ulusdevlet politikalarının bir sonucu olarak, kavmi varlıkları, özellikleri ve dilleri yok sayılmış; baskılara, yasaklara, sürgünlere ve katliamlara maruz bırakılmıştır (Mazlumder, 2007).

İmparatorluklardan ve krallıklardan ulus devletlere geçme süreci nerede ise her millet açısından sancılı olmuştur. Bu süreçte Kürtler ulus--devlet kuramamış ve bunun yerine yönetimleri altına girdikleri her ülkede asimilasyon politikalarına ve şiddete maruz kalmıştır. Örneğin, Türkiye'de, 1920'lerin ortasından bu yana Kürt ve Kürdistan kelimelerini kullanmak, "ulusun bölünmez bütünlüğü ve de 'ülkenin toprak bütünlüğünü' tehdit ettiği gerekçesiyle suç sayılmıştır"(Khayati, 2008). Tüm bunlar sonucunda baskılara ve yoksulluğa katlanmakta zorluk çeken bir kısım Kürtler, iç ve dış göçler ile yaşadıkları topraklardan ayrıldılar, Avrupa Kürt diasporasını oluşturdular.

Ayata (2011), Avrupa'ya Kürt göçünü üç dalga şeklinde sınıflandırmıştır. İlk olarak yukarıda anlatılan birinci göç dalgası, Osmanlı döneminden başlayıp 1950'lere kadar süren eğitim amaçlı aydın ve öğrenci göçü, ikinci göç dalgası 1960-1970 arası yaşanan iş gücü göçü, üçüncü göç dalgasını ise 1980-1990 arasında askerî darbe ve siyasi baskı sonucunda sığınma talebiyle yapılan siyasi göç olarak açıklamaktadır(Ayata, 2011).

Alinia (2004), Kürt göçünün aslında daha eskilere dayandığını belirtmektedir. Osmanlı ve İran topraklarında yaşayan Yezidi Kürtlerin baskılara maruz kalarak, buralardan göç etmek zorunda bırakıldığını söyler ve ilk Kürt göçünün temelini dinî çatışmalara dayandığını vurgular. 19. yüzyılda Avrupa'ya göç eden Kürtler, Osmanlı devlet kademesinde görevli memurlar başta olmak üzere Kürt aristokrasisi ve onların çocuklarıyla sınırlıydı. Bu yüzyılda Kürtler ilk gazetelerini (Kürdistan) Kahire'de çıkardılar. Fakat bu gazetenin ömrü fazla uzun sürmedi. Gazetenin kapatılmasından sonra, Kürt yayın dünyası hayatını devam ettirebilmek için Avrupa'da faaliyetlerine başladı. Başta Genova olmak üzere Lozan, Paris ve Folkstone (Britanya) da bir çeşit hayatta kalma mücadelesi verdi(Ember ve Skoggard, 2005). Yirminci yüzyılın başından ortalarına kadar Avrupa'daki Kürtler sadece okumaya gelen öğrencilerden oluşuyordu. Bunların çoğu ise Almanya, Fransa ve Britanya'ya gidiyorlardı.

Yirminci yüzyılın ortası, Kürtler açısından epey karışık bir dönemdir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Sovyetler' in yardımıyla kurulan Kürt Devleti'nin (Mehabad Cumhuriyeti) ömrü fazla uzun olmadı(McDowall, 2004). Mehabad Cumhuriyeti'nin çökmesiyle beraber ülkenin cumhurbaşkanı Kadı Muhammed, Başbakan Hacı Baba Şeyh ve Savunma Bakanı Muhammed Hüseyin Han Seyfi Kadı idam edildi. Mehabad Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecine destek veren Barzani ailesinin birçok ferdi ise Sovyetlere iltica etmek zorunda kaldı. Bu dönem, Kürtler açısından Ortadoğu'da epey sancılı bir zaman dilimi olmuştur. Bu karışıklıktan dolayı gerek İran gerekse Irak'taki Kürt politik hareketinde görev almış birçok aktivist ve politikacı Britanya başta olmak üzere Avrupa'ya sığınmacı olarak yerleşmiştir(McDowall, 2004). Bunlar ise Avrupa'daki ilk Kürt politik

sığınmacıların temelini oluşturmaktadır. Bağımsız Kürt devleti hayalini yitiren bu politikacı ve aktivist Kürtler, Irak ve İran rejimleri tarafından bir tehdit olarak algılanmıştır. Süreci bunalım ve savaşlar ile geçiren Kürt halkı ciddi bir darboğaza düşmüştür. Diaspora ansiklopedisi yaklaşık 200.000 Kürt'ün bu süreçte başta Avrupa ve Amerika olmak üzere bölgeden çeşitli ülkelere göç ettiğini belirtmektedir(Ember ve Skoggard, 2005). Bu göçler ilk diasporik Kürt hareketinin temelini oluşturmaktadır.

1960 ve sonrası dönemde, Avrupa'nın büyük bir ekonomik gelişme yaşamasıyla iş gücü ihtiyacı doğmuştur. Ekonomik sıkıntılar ile boğuşan Kürtler ise bunu bir fırsat olarak görmüş ve misafir işçi olarak Avrupa'ya göç etmiştir. 1960'lı yıllarda Almanya, Fransa, Hollanda, İsveç gibi çeşitli Avrupa ülkeleriyle Türkiye arasında imzalanan anlaşmalar sonucunda, Avrupa'ya giden işçiler, uzun yıllar uluslararası göç ve Türkiye denince ilk akla gelen grubu oluşturdular (Danış, 2004). 1990'lı yıllarda gerek Irak Kürtlerine yapılan baskılar ve burada Kürt köylerinin yakılması gerekse Türkiye'de köy boşaltmaları sonucunda sıkıntı yaşayan birçok Kürt'ün bu süreçte Avrupa'ya göç ettiği bilinmektedir(Ember ve Skoggard, 2005).

Şunu da belirtmek gerekir ki Kürtlerin göç etme nedenleri savaşlar, siyasi gelişmeler ve devlet baskısı ile sınırlı değildir. Ekonomik zorluklar ve küresel, ekonomik gelişmeler de bu göçte büyük rol oynamaktadır. Bu göçler, genellikle Batı Avrupa ülkelerine doğru gerçekleşmiş ve zamanla burada ciddi bir Kürt nüfusu oluşmuştur. Avrupa'daki Kürt nüfusu konusunda yapılmış bir çalışma bulunmamakla birlikte birçok kaynak bu rakamın bir-bir buçuk milyon civarında olduğunu belirtmektedir(Johnston, 2006). Kürt göçü incelendiğinde, karşımıza başta siyasi, ekonomik, sosyal nedenler gelmektedir ki bunlar devlete güvensizlik, eğitim amaçlı göç ve Avrupa'nın Kürtlere yönelik politikaları olarak açıklanabilir. Ancak Kürt diasporasını sürekli olarak besleyen en temel faktör siyasi nedenlerdir. Siyasi partilerin kapatılması, bağımsızlık ve özgürlük düşüncesi ile birlikte dil yasağı ve bu çerçevede ortaya çıkan, kendi dilinde eğitim ve yayın yapma hakkının yasaklanmış olması bu nedenlerden bazılarıdır(Van Bruinessen, 2000).

Wahlbeck (1999) Kürt diasporası üzerine hazırladığı doktora tezinde şöyle bir tespitte bulunmaktadır: "Belki de diaspora ismi pek çok Kürt mülteciye anavatanlarını iyileştirme görevini yükleyen Kürt milliyetçiliğine, bilhassa Kürt mültecilerin durumuna uygun bir isimdir"(Alinia, 2004, p. 17). Burada dikkat edilmesi gereken asıl mesele diasporanın misyonu noktasıdır. Avrupa Kürt Diasporası karmaşık bir yapı arz etmesine rağmen anavatanı iyileştirme misyonu için ciddi bütünlük göstermektedir(Wahlbeck, 1999). Bu bağlamda Khayati (2008), Fransa ve İsveç'teki Kürt diasporasını anlattığı kitabında şöyle demektedir: "Batı toplumlarında bulunan tüm Kürt politik örgütlerinde ve sosyo-kültürel kurum ve ağlarda görülebilen popüler mağdur diaspora söyleminin taraftarları 'Biz Kürt'üz', 'Her nerede yaşarsak yaşayalım baskı gören bir ulusa aitiz' ve 'Buraya ait değiliz; çünkü burası bizim ülkemiz değil'i sürdürerek Kürtleri, 'geri dönen vatandaşlarını karşılaması' için hazır duruma getirmeye ve Kürt anavatanının iyiliği için sosyal, kültürel ve politik eylemlerde bulunan homojen bir topluluğun mensupları olarak resmederler(Khayati, 2008, p. 32).

Kürtlerin Avrupa'ya yerleşmesi ve burada politik ağlar kurmaları her ne kadar anavatanda yaşanan acıların ve baskıların sonucu gibi görünse de yerleşilen ülkelerin sosyo-politik zemin olarak uygun olmasından kaynaklanmaktadır. Avrupa ülkeleri iltica talebinde bulunan kişilerin haklarını güvence altına almak için Mülteci Sözleşmesi düzenlemiştir. Bu sözleşmede, “ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için” ülkelerinden kaçan bireylere koruma sağlanması garanti altına alınmıştır(Kurban, Yüksek, Çelik, Ünal, ve Aker, 2006). Bu bağlamda Avrupa'daki Kürt Diasporasının ayrı bir önemi vardır. Çünkü Avrupa'da yaşayan Kürtler güçlü örgütlenme yapılarıyla, yürüttükleri lobi faaliyetlerini ciddi bir seviyeye getirmiştir. Wahlbeck (1999)'e göre, Britanya ve Finlandiya'da yaşayan Kürt diasporasının, başta dernekleri olmak üzere tüm sosyal kurum ve ağları son derece politize olmuş durumdadır. Bu yapılar, aynı zamanda anavatan ile ilişkileri sağlam tutmayı amaçlamaktadır. Wahlbeck (1999)'in bir diğer tespiti ise bu kurum ve ağlarda ne dinin ne de akrabalık bağlarının belirleyici rol oynadığıdır. En önemli ortak bağın topyekûn “politika yapmak” olduğunu vurgulamaktadır. Fakat Cohen (2008), diasporaların genel hatlarını ortaya koyduğu çalışmasında, dinlerin, diaspora gruplarının birlik ve beraberliğini sağlamlaştırma ek bir güç olabileceğinden bahseder. Cohen (2008) aynı zamanda dinin kendi başına bir diaspora kavramı olmayacağını; ancak bileşenlerin topyekûn değerlendirilmesi gerektiğini vurgular. Diasporanın genel kuramsal çerçevesinin, diasporik toplulukların oluşturduğu kurum ve sosyal ağlar ile politik ve kültürel aktivizmlerini gerçekleştirdiklerini belirtmektedir(Alinia, 2004). Kuramsal çerçeve, Wahlbeck (1999), Kürt diasporası ile ilgili tespitlerini desteklemektedir. Kürt diasporası özellikle Batı Avrupa ülkelerinde son derece güçlü sosyal ağlara ve medyaya sahiptir.

3.2. Medya ve Yayınlar

Özellikle son yirmi yıldır Kürt diasporası Avrupa'da ciddi bir politik ve ekonomik güce ulaşmış durumdadır(Baser ve Swain, 2010). Kazandığı bu güçle Kürt kültürü ve kimliğinin gelişmesine ciddi katkı sağlamıştır. Diaspora, bölgede yaşanan sorunlar ile ilgili hem uluslararası kamuoyunda farkındalık kazandırmak hem de diasporada yaşayan Kürtlerin asimilasyona maruz kalmasını önlemek için birçok televizyon, gazete ve dergi çıkarmıştır(Hassanpour ve Mojab, 2005). 1990 ve sonrasındaki yıllar, bu konuda birçok gelişmenin art arda geldiği yıllar olmuştur. Kürtçe yayın yapan televizyonlar ve gazeteler ile birlikte Kürt medya kültüründe, Kamuran Ali Bedirhan'dan sonra ilk defa ciddi gelişmeler yaşanmıştır. Kürt kültürü, kimliği ve edebiyatı birçok farklı ülkeye girmiş ve o ülkelerde bulunan Kürt topluluklarının eğilimlerini değiştirmeye başlamıştır. Bu yayınlar, aynı zamanda anavatanda yaşayan Kürtlere de hitap etmektedir. Bu yüzden Türkiye Kürtleri için Latin harfleri kullanılırken, İran ve Irak Kürtleri için Arap harfleri tercih edilmektedir. Örneğin, Britanya'da kurulan Med-TV Türkiye Kürtlerine hitap ettiği için Kurmanci lehçesini ve Latin harflerini kullanmayı tercih etmiştir(Ember ve Skoggard, 2005). Bu konuyu ilginç kılan önemli bir notu belirtmekte fayda vardır. 1990'lı yılların başında, 20-25 milyon Kürt'ün yaşadığı Ortadoğu ile 1-1,5 milyon(Johnston, 2006) Kürt'ün yaşadığı Avrupa karşılaştırıldığında Avrupa'daki Kürtçe yazılı ve görsel kültürel materyalin Orta Doğu'ya göre daha fazla olduğunu görüyoruz(Ember ve Skoggard, 2005). Yine

şunu da belirtmek gerekir ki özellikle 2000'li yıllardan sonra gerek Irak gerek Türkiye Kürtlerine yapılan baskılar azalmış ve bölgede devlet eliyle Kürtçe yayınlar yapılmaya başlanmıştır. Örneğin, Türkiye devlet televizyonu TRT Şeş, yirmi dört saat Kürtçe yayın yapmaktadır. Kürtçe eserler basılmakta ve Kürtçe kurslar düzenlenmektedir. Şu an Türkiye'de yeni uygulanmakta olan eğitim sisteminde Kürtçe, seçmeli ders olarak okutulmaktadır. Kuzey Irak otonom Kürt Bölgesi ise anaokulundan yükseköğretime kadar Kürtçe eğitim vermektedir.

Hassanpour and Mojab (2005), Kürt diasporasının medya yoluyla ciddi bir sosyal ağ oluşturduğunu belirtir. Van Bruinessen (1992) ise özellikle uydu televizyon yoluyla Kürtlerin edebiyat, kültür ve dil noktasında çok ilerleme kaydettiğini vurgulamaktadır. Hatta Türkiye Kürtleri için yıllarca yasak olan Kürtçenin bu kanallarda halka ulaşması onlar için hayati bir anlam ifade etmektedir (Van Bruinessen, 1992). Aynı zamanda diaspora bu kanallar aracılığı ile eylemlerini daha kuvvetli hale getirmektedir. Hatta ciddi bir etki alanına sahip olduğu için İngiltere ve Türkiye'nin arasında diplomatik görüşmelere bile neden olmuştur (MED-TV örneği).

Avrupa'da 1975-2003 yılları arasında Türkiye Kürtlerine ait 77 gazete ve derginin yayımlandığı belirtilmektedir (Alinia, 2004). Bilhassa Kürt diasporasının en güçlü olduğu ülkelerden biri olan İsveç, Kürtlere ve Kürtçeye önemli kolaylıklar sağlamıştır. Alinia (2004)'nin çalışmasında verdiği bilgilere göre, İsveç Kültürel Faaliyetler Konseyi, 1977 yılından bu yana Kürt yazarlara ve yayıncılara maddi destek sağlamaktadır. Örneğin, Stockholm Belediyesi ve Gelecek İçin Kültür Vakfının finanse ettiği Kürt Kütüphanesi, açılışını 3000 kitapla yapmıştır (Alinia, 2004). Bu kütüphanenin görevi Kürtler ve Kürtçe hakkında yayımlanan bütün görsel ve yazınsal dokümanları toplamaktır (Alinia, 2004). Ayrıca 2013 itibarıyla büyük ve küçük çaplı bütün Kürtçe yazılı ve görsel medyaya <http://www.medyayakurdi.com/web> sitesinden ulaşılabilir. Örneğin, bu web sitesi sekiz adet Kürtçe aktif yayın yapan televizyon kanalının (Kurd 1, Nûçe TV, Knn, Kurdistan TV, Kurdsat TV, Ronahî TV, Stêrk TV, Zagros TV, TRT 6, Dünya TV) olduğunu göstermektedir.

3.3.Sosyal Ağlar

Avrupa'da Kürt sosyal ağlarının gelişimi, buralara gerçekleştirilen kitlesel göçler ile doğru orantılıdır. 1960'ların başında başlayan kitlesel göç hareketleri farklı nedenlere bağlı olarak 1990'lı yıllara kadar sürmüştür (Wahlbeck, 1999). Diaspora açısından asıl yapılanmanın siyasi nedenlerden dolayı göç eden Kürtler ile birlikte başladığı düşünülmektedir. Kürt aktivistler, hareket alanı bulamadıkları anavatanı terk ederek aktivitelerini Avrupa'ya taşıdılar. Diaspora iç dayanışmaya sahip ve kendine has dinamikleri olan sosyolojik bir olguya işaret etmektedir. Kürt diasporası da bu içsel dayanışmayı kurduğu sosyal ağlar ile devam ettirmektedir (Wahlbeck, 1999). Bu konuda spesifik bir örnek vermek gerekirse, Fransa'daki Paris Kürt Enstitüsü, burada yaşayan Kürtlerin diaspora aktivitelerine etkin katılımını sağlamak ve sınır ötesi vatandaşlık pratiğine katkıda bulunmaktadır. Ayrıca, Kürtler ile ilgili sempozyum, konferans gibi bilimsel çalışmalar yapmaktadır. Enstitü, zamanla Kürt yazar ve sanatçıları açısından bir buluşma noktası haline dönüşmüştür. Bu kurumun önemli vazifelerinden biri ise ülkede Fransız veya Fransız olmayan sivil toplum örgütleriyle diyalog ve işbirliği

kurmadır. Bu kurum, aynı zamanda anavatan ile Avrupa'daki diaspora arasında bir köprü vazifesi görmektedir(Khayati, 2008). Enstitüler yalnızca Paris ile sınırlı değildir.

Londra Kürt Enstitüsü, Brüksel Kürt Enstitüsü ve Amerika'da faaliyet gösteren Washington Kürt Enstitüsü de diasporanın kurmuş olduğu enstitüler arasında bulunmaktadır. Bu kurumların Kürtler ile ilgili uygulanan politikaları etkileme, yönlendirme ve bu politikalarla ilgili görüş belirtme gibi fonksiyonları bulunmaktadır. Avrupa'da hâlihazırda birçok irili ufaklı Kürt dernek ve vakıfları bulunmaktadır.

D'Angelo (2008), Kürt sosyal ağları üzerine yaptığı araştırmasında, Londra'daki Kürt sosyal ağlarının varlığının 1980'lere dayandığını vurgulamaktadır. Ayrıca Londra'da konumlanmış çok sayıda Kürt Derneği bulunmaktadır. Örneğin, Kürt Sığınmacılar Derneği, Kürt Topluluğu Merkezi, Kürtçe Federasyonu, Kürt İnsan Hakları Projesi, Kürt Kadınları Birliği Derneği, Kürt İşçiler Derneği bu derneklerden bazılarıdır. Bu dernekler, Kürt işçilerin ve ailelerinin çalışma ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi için birçok faaliyette bulunmakta, devlet ile ilişkilerinin düzenlenmesinden Britanya'da hayata tutunmaya kadar birçok konuda Kürtlere hizmetler sunmaktadır. Bu derneklerin bazıları, politik olmadığını belirtse de İngiltere ve Finlandiya Kürtleri üzerine karşılaştırmalı çalışmalar yürüten Wahlbeck (1999)'e göre bu dernekler apolitik değildir. Wahlbeck (1999) izlenimlerinde, derneklerde ve mitinglerde kullanılan bayrak ve posterlerin politik olduğu kanısına varmaktadır. Kullanılan PKK (PartiyaKarkerenKurdistan) bayrakları ve Abdullah Öcalan posterleriyle beraber politik içerikli eylemler, kendilerini politik olarak tanımlamayan derneklerin bile politik olduğunu göstermektedir(Wahlbeck, 1999). Başta enstitüler olmak üzere dernek ve vakıflar yayınları, eğitim faaliyetleri ve politik aktiveleri ile ev sahibi ülkelerde yaşayan diaspora gruplarının anavatan yönelimlerinin ve milliyetçi tutumlarının beslenme kaynaklarıdır. Kürtler ve Kürt diasporası üzerine araştırma yapan birçok araştırmacı ve yazar(Barkey ve Fuller, 1998; Baser ve Swain, 2008; Bruinessen, 2000; D'Angelo, 2008); bkz. Gunter (1990); (Wahlbeck, 1999)Avrupa Kürt Diasporası'nın PKK'nın finansal destekçisi olduğunu vurgulamaktadır.

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Kürt sorununda, Kürt kanadının üç aktöründen bahsedilir: Kandil, BDP ve diaspora. Barış sürecinde bunlardan birinin eksikliği, çözümün eksikliği anlamına gelmektedir. Bu nedenle, Kürt sorunun çözümünde, diasporanın anlaşılması ve sürece dâhil edilmesi oldukça önemlidir. Çünkü diaspora, Kürt sorunun batıya açılan kapısı ve temas noktasıdır. Batı ile Kürt hareketi arasındaki moderatördür.

Diasporalar hem anavatanla hem de ev sahibi toplumla ilişkileri olan ancak hiçbiri ile tam olarak senkronize olamamış, marjinde kalmış topluluklardır. Anavatanla çok sıkı bağları vardır. Anavatandaki gelişmeler ile ilgili olarak genellikle keskin siyasi pozisyon alırlar. Geliştirdikleri ağlar, kurumsal yapılar ve medya kurumları ile anavatandaki süreçleri etkilemeye çalışırlar. Bunu yaparken de ev sahibi ülkede etkin bir dayanışma sistemi geliştirir ve anavatandaki 'soydaşlar' lehine, egemen sistem aleyhine lobi faaliyetlerinde bulunurlar. Anavatanda meydana gelen olaylara ve değişimlere büyük bir değer atfederler.

Bu durum, Avrupa'daki Kürt Diasporası için de farklı değildir. Gelişmiş sosyal ve kurumsal ağı, sayesinde etnik aidiyeti canlı tutan mobilize bir topluluktan, gelişmiş iletişim teknolojileri ve göç hareketleri ile anavatandaki gelişmeleri anlık olarak takip eden bir diasporadan söz ediyoruz. Kürt diasporası, bir yandan parçası olduğu yeni topluma uyum sağlamaya çalışırken diğer yandan anavatan ile olan sorunlarını çözememiş ve bu sorunları çözmek için keskin politik pozisyonlar alan bir topluluktur. Kürt diasporası geliştirdiği sosyal ağlar, kurumsal yapılar ve mali kaynaklar ile Türkiye'deki Kürt sorunu konusunda Batıyı bilgilendiren, harekete geçmeye zorlayan ve Türkiye'deki gelişmeler konusunda çalışmalar yapan dinamik bir topluluk hüviyetindedir. Kürt diasporası, geliştirdiği mali ve insan kaynakları ile PKK'ya büyük bir mali destek verdiği gibi entelektüel kapasitesi ile de örgütün ve Kürt toplumunun kendisini ve dünyayı algılama biçimini etkilemektedir. Yaptığı sosyal ve kültürel etkinlikler le diasporadaki Kürtler arasında etnik bilinci canlı tuttuğu gibi Avrupa başkentlerinde ve siyasi karar mekanizmalarında PKK adına lobi yapmakta ve önemli bir halkla ilişkiler fonksiyonu görmektedir.

Kürt diasporasının keskin tavrının nedeni anavatandan kopuş hikâyesinde saklıdır. Yıllarca, tek tipçi ve tepeden inmece asimilasyona, baskı ve inkâra maruz kalmış Kürtler, demokratik bir Türkiye oluşturamadıklarından çareyi kaçmakta buldular. Bu kaçış sorunsuz bir ayrılış değildir. Travmatik etkiler bırakmış bir ayrılıştır. Bu travmanın rehabilitasyonu, anavatanın değişmesine ve Kürtlerin kimlikleri ve kültürleri ile var olmasına bağlıdır. Avrupa'da kendisine kimlik ve kültürel otonomi adacıkları oluşturan Kürt diasporası, yalıtılmış anavatan tasavvuruna sahiptir. Anavatandan, anavatandaki hayatın realitesinden uzak olmak, farklı bir sorun ve değişim algısının oluşmasına neden olmaktadır. Diaspora 'sürgün' algısı nedeniyle anavatandaki değişim ve dönüşümleri anlamakta zorluklar yaşayabilmektedir. Bu nedenle, çatışma ortamı devam ettikçe sorun algısı derinleşen bir topluluktan söz etmekteyiz.

Kürt diasporasının arada kalmışlık durumu hem bir zorluktur hem de bir seçenektir. Bir yanda anavatandaki sorunlardan kaçma seçeneğine sahiptir öte yanda da arzuladığı vatana erişememenin üzüntüsünü yaşamaktadır. Bir yanda yeni bir dünya ile temas ve oradaki fırsatları keşfetme vardır, diğer yanda ise sürgün algısı ve vatan hasreti vardır. Bir yanda dünyadaki fırsatları ve dinamikleri görür, öte yanda geçmişin yükünü sırtında taşır ve anavatandaki bağlarının ağırlığını hisseder. Bir yandan dönmek ister, öte yandan yeni hayatını ve ayrıcalıklarını terk etmek istemez. Bu nedenle, diasporanın 'normalleşmesi' anavatan ile kuracağı sağlıklı ilişkiler ile mümkündür. Anavatan ile sağlıklı ilişkiler kurması ise anavatanın normalleşmesine bağlıdır. Bu da Türkiye'nin Kürt sorununu barışçıl yollarla çözmesi ile mümkün olabilecek bir durumdur.

Günümüz diaspora toplulukları, ev sahibi ülkeler ve anavatanlar arasındaki ilişkileri etkileyen ve politize olmuş topluluklardır. Diasporalar, anavatanda egemen olan iktidarlar ile tartışmaya girmekten çekinmez. Avrupa Kürt Diasporası bunlardan biridir. Türkiye'de yaşanan etnik savaşın bir aktörü olan diasporanın Avrupa'da birinci gündem maddesi, başta Türkiye Kürtleri olmak üzere Ortadoğu'da yaşayan Kürtlerdir. Avrupa'nın esnek hukuki ve politik zemini, diasporaya geniş bir hareket alanı sağlamaktadır. Birçok araştırmacı ve yazarın da belirttiği gibi diaspora, PKK'nın en büyük finansal kaynaklarından biri olmasına

rağmen aynı zamanda reel politiğin de ciddi bir aktörüdür. Kurulan birçok diasporik sosyal ağ bu amaçla kullanılmaktadır. Aynı zamanda geniş medya ağıyla etki alanını genişletmektedir. Kürt Diasporası, Avrupa'nın birçok ülkesinde parlamento dâhil politik ve sosyal organlara girerek, Kürt davası için lobi yapmaktadır. Diasporaların sadece politik ajandaları yoktur. Dolayısıyla Kürt diasporası, politik hareket etmek ile beraber Avrupa'da yaşayan Kürtlerin etnik ve kültürel kimliklerini koruma adına birçok faaliyet gerçekleştirmektedir. Avrupa'nın birçok önemli şehrinde açılan Kürt dernek ve enstitüleri, ülke siyasetini ve entelijansiyasını etkileme gayesi taşımakta, Kürtler ve Kürtçe hakkında akademik ve kültürel faaliyetler yürütmektedir.

Türkiye'den Avrupa'ya gerçekleştirilen Kürt göçünün temel kaynağı, Kürt sorunudur. Çalışmada değinildiği gibi, Kürt Diaspora nüfusunun en fazla artış gösterdiği yıllar, Türkiye'deki çatışma ortamının en gergin olduğu zaman dilimine denk gelmektedir. Türkiye'de yaşanan bu sorun son bulmadıkça, diaspora artmaya ve güçlenmeye devam edecektir. Kürt sorunu ise etnik, kültürel, hukuki, siyasal, sosyal, ekonomik ve psikolojik boyutları olan karmaşık bir sorundur. Bu sorunun çözülmesi elbette çok kısa zamanda olmayacaktır. Fakat bu konuda kararlı ve doğru adımların atılması sorunu çözecektir. Son yıllarda atılan adımlar ve hükümetin başlatmış olduğu *Demokratik Açılım Süreci / o Çözüm süreci* ile Kürtlerin bazı talepleri bir dereceye kadar karşılanmışsa da bu hamleler Kürt sorununu çözmek için yeterli değildir. Şu çok iyi bilinmelidir ki Kürt sorununun çözümüne dair atılacak her adımın öncelikle demokratik süreçlerden geçmesi gerekmektedir.

12 Eylül askerî darbesinden sonra Avrupa'ya sığınmak zorunda kalan Kürt aydın, siyasetçi ve yazarların, Türkiye'ye dönmelerinin Kürt halkı üzerinde sembolik değeri çok yüksektir. Başbakan Erdoğan, Almanya'da yaptığı konuşmada "İfade özgürlüğünün önündeki engeller sebebiyle, Avrupa'ya göç eden sanatçı ve yazarlarımızı ülkelerine dönmeye davet ediyoruz. Sanatçılarımızı Türkiye'nin dönüşümüne katkı vermeye davet ediyoruz. Kapının onlar için ardına kadar açık olduğunu hatırlatmak istiyorum" şeklinde bir çağrı yaptı (Doğan,2011). Bunun üzerine Yaşar Kaya'nın, Kemal Burkay'ın, ŞivanPerwer'in Türkiye'ye dönebileceği konuşuldu. Başbakan'ın çağrısının ardından İçişleri Bakanı da bazı şahıslarla telefon görüşmesi yaparak kendilerini Türkiye'ye davet etti. Bunun sonucunda 30 Temmuz 2011 tarihinde önemli Kürt aydınlarından Kemal Burkay Türkiye'ye dönmüş ve siyasi faaliyetlerine Türkiye'de devam etmiştir.

Bilindiği üzere Kürt diasporası, sahip olduğu kurumlarla Avrupa parlamentosu başta olmak üzere birçok Avrupa başkentinde ciddi lobi ve siyasi faaliyetler yürütmektedir. Kürt sorunu çözüldüğünde ise diaspora, sahip olduğu sosyal ağlar ve kurumlar ile Avrupa'da yaşayan Kürtlerin etnik ve kültürel kimliklerini daha dinç tutabilmeleri için faaliyetlerini bu konuda yoğunlaştırabilir. Aynı zamanda bu ülkelerin göçmen politikalarından dolayı birçok Kürt vatandaş mağdur olmaktadır. Kürt göçmenlerin en sık karşılaştığı problemlerin başında dil, eğitim, konut ve sağlık problemleri gelmektedir. Bu sıkıntıların ülke yönetimine anlatılması ve iyileştirilmesi de diasporanın bir sonraki süreçte çaba sarf edeceği noktalardandır. Yahudilerin ve Ermenilerin anavatanları olmasına rağmen onlar hâlâ diasporada çok güçlüler. Buldukları ülkelerde kurdukları iç ve dış dinamik sosyal ağlar ile kendi halklarının refahı için uğraşmaktadırlar. Kürt diasporası da tıpkı bu diasporalar gibi daha da güçlenebilir. Bu bağlamda, diasporaların

faaliyetleri çok önemlidir. Butler'in de belirttiği gibi diasporalar, askerî ve ekonomik kaynakları olmamasından hep önemsiz gibi görülmüştür. Fakat ulusötesi bir hareket olan diasporalar, sahip oldukları bağlantıları kullanarak bir ulustan daha güçlü bir hale gelebilirler. Butler'in söylemini doğrular şekilde, Türkiye yıllardır Avrupa'da büyüyen Kürt diasporasını görmezden gelmiştir.

KAYNAKÇA

- Alinia, M. (2004). *Spaces of diasporas : Kurdish identities, experiences of otherness and politics of belonging*. Göteborg: Department of Sociology, Göteborg University.
- Ayata, B. (2011). *The Politics of Displacement: A Transnational Analysis of the Forced Migration of Kurds in Turkey and Europe*. PhD Thesis, John Hopkins University.
- Barkey, H. J., ve Fuller, G. E. (1998). *Turkey's Kurdish question*: Rowman ve Littlefield.
- Baser, B., ve Swain, A. (2008). Diasporas as peacemakers: Third party mediation in homeland conflicts.
- Brah, A. (1996). *Cartographies of diaspora: Contesting identities*: Routledge.
- Brubaker, R. (2005). The 'diaspora' diaspora. *Ethnic and racial studies*, 28(1), 1-19.
- Bruinessen, M. V. (2000). *Kurdish ethno-nationalism versus nation-building states : collected articles*. Istanbul: Isis Press.
- Butler, K. D. (2001). Defining diaspora, refining a discourse. *Diaspora: a journal of transnational studies*, 10(2), 189-219.
- Clifford, J. (1994). Diasporas. *Cultural anthropology*, 9(3), 302-338.
- Cohen, R. (2008). *Global diasporas*: Routledge.
- D'Angelo, A. (2008). Kurdish community organisations in London: a social network analysis.
- D'Angelo, A. (2008). Kurdish Community Organisations in London: a Social Network Analysis. London: Social Policy Research Centre.
- Danış, A. D. (2004). Yeni göç hareketleri ve Türkiye: Birikim.
- Demirler, D., Kayhan, M., Kuban, D., Yüksek, D., Çelik, A. B., Ünal, T., ve Eker, A. T. (2008). *Zorunlu göç ile yüzleşmek: Türkiye'de yerinden edilme sonrası vatandaşlığın inşası*: TESEV Yayınları.
- Doğan, Y. (2011). Kürt diasporası ve çözüm süreci. *Yenişafak Gazetesi*, 11.

- Efegil, E. (2011). Analysis of the AKP Government's Policy Toward the Kurdish Issue. *Turkish Studies*, 12(1), 27-40.
- Eliassi, B. (2010). *A stranger in my homeland: The politics of belonging among young people with Kurdish backgrounds in Sweden.*, Mid Sweden University, Universitetstryckeriet. (1652-893X)
- Ember, M., Ember, C. R., ve Skoggard, I. (2004). *Encyclopedia of Diasporas: Immigrant and Refugee Cultures Around the World. Volume I: Overviews and Topics; Volume II: Diaspora Communities* (Vol. 1): Springer.
- Ember, M., Ember, C. R., ve Skoggard, I. A. (2005). *Encyclopedia of diasporas: immigrant and refugee cultures around the world*: Springer.
- Eren, M. (1995). Avrupa'daki Güneydoğu. *Aksiyon Dergisi*, 15-21.
- Fuglerud, Ø. (1999). *Life on the outside: The Tamil diaspora and long-distance nationalism*: Pluto Pr.
- Gunter, M. M. (1990). *The Kurds in Turkey : a political dilemma*. Boulder, Colo.: Westview Press.
- Gunter, M. M. (1992). *The Kurds of Iraq : tragedy and hope*. New York: St. Martin's Press.
- Hassanpour, A. (1992). *Nationalism and language in Kurdistan, 1918-1985*. San Francisco: Mellen Research University Press.
- Johnston, R. L. (2006). The Cultural Situation of the Kurds. *Council of Europe. Parliamentary Assembly, Committee on Culture, Science and Education*. URL: <http://assembly.coe.int/Main.asp>.
- Khayati, K. (2008). *From Victim Diaspora to Transborder Citizenship? Diaspora formation and transnational relations among Kurds in France and Sweden*. (PhD), Linköping University, Sweden. (978-91-7393-884-6)
- Kozan, G., ve Çevirgen, N. (2010). Diaspora'nın Tanımı ve İçeriği. from <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=571>
- Kurban, D. (2012). Reparations and Displacement in Turkey.
- Kurban, D., ve Yeğen, M. Adaletin Kısıyında: 'Zorunlu' Göç Sonrasında Devlet ve Kürtler.
- Mazlumder. (2007). Kürt Sorunu Forumu: Mazlumder.
- McDowall, D. (2004). *A modern history of the Kurds*: IB Tauris.
- Safran, W. (1991). Diasporas in modern societies: myths of homeland and return. *Diaspora: A Journal of Transnational Studies*, 1(1), 83-99.
- Said, E. W. (2001). *Reflections on exile: and other literary and cultural essays*: Granta Books.

- Schiller, N. G. (2005). Transborder citizenship: an outcome of legal pluralism within transnational social fields. *Mobile people, mobile law: expanding legal relations in a contracting world*, 27-49.
- Schiller, N. G., Basch, L., ve Blanc, C. S. (1995). From immigrant to transmigrant: Theorizing transnational migration. *Anthropological quarterly*, 48-63.
- Sheffer, G. (1996). Whither the study of ethnic diasporas? Some theoretical, definitional, analytical and comparative considerations. *Les Réseaux des Diasporas, L'Harmattan, Paris*.
- Vertovec, S. (1997). Three meanings of " diaspora," exemplified among South Asian religions. *Diaspora*, 6, 277-300.
- Wahlbeck, O. s. (1999). *Kurdish diasporas : a comparative study of Kurdish refugee communities*. New York: St. Martin's Press in association with Centre for Research in Ethnic Relations, University of Warwick.